

Quatre paraules sobre Kavadias

Iorgos Tràpalis

(Traducció: Eduard Bellido)

«Τέσσερις λέξεις για τον Καββαδία», *Χάρτης 2* (febrer 2016). Es reproduceix, traduït al català, amb el permís d'aquesta revista per a *Αέρηδες – Torre dels Vents*. La versió original es troba a <https://www.hartismag.gr/hartis-2/dokimio/tesseractis-lexeis-gia-ton-kabbadia>.

Iorgos Tràpalis (Atenes, 1965) va estudiar Dret i Filologia Grega (lingüística) i va treballar com a lexicògraf vora els 25 anys. Des del 2000 es va ocupar, paral·lelament, en l'ensenyament del grec com a llengua estrangera. En 2008 es va adreçar sistemàticament cap als estudis humanístics digitals i l'elaboració de continguts educatius digitals, així com a la coordinació de tallers formatius relacionats. També ha participat en programes d'investigació i congressos relacionats amb la llengua grega i la lexicografia. Del seu treball personal sobre l'obra de Nikos Kavadias, que ha divulgat per ràdio i televisió, han sorgit publicacions diverses, entre les quals val a destacar el *Γλωσσάρι στο έργο του Νίκου Καββαδία* (*Glossari de l'obra de Nikos Kavadias*, 1992).

Nikos Kavadias constitueix un cas extraordinari en les lletres gregues modernes. Un escriptor que els estudis literaris, si no l'ignoren, el classifiquen entre els nostres escriptors menors, ha estat llegit de manera constant durant quasi nou dècades (el primer recull poètic, *Marabú*, es va publicar el 1933). Més enllà del fet que a la nostra terra la poesia té un públic escàs —m'atreveria a dir un «públic especial», en el sentit que les obres en prosa i no els reculls poètics constitueixen la primera elecció dels qui freqüenten les llibreries—, els versos de Kavadias han tingut i tenen la sort de trobar-se als llavis de molta gent, i en concret —i això cal remarcar-ho!— de persones d'allò més joves. Alguns d'aquests versos han passat també a l'ús habitual i se senten en tota mena de circumstàncies, com el «mare, vull embarcar-me» o l'«ideal, indigne amant». Però això mateix ja va ocórrer fa just 75 anys, si ens refiem de Kostas Várnalis, qui el 1943 feia notar sobre Kavadias: «Tothom el reconeix i l'aprecia i se sap els seus versos de memòria!» Cal remarcar que el 1943 ni tan sols s'havia publicat el segon recull poètic, *Boira* (1947), cosa que vol dir que durant tota la dècada precedent (1933-1943) el recull *Marabú* havia esdevingut molt popular.

No entraré a analitzar la qüestió, pregonament tractada, de si han estat les versions musicals que han conduït avui dia a aquest resultat, o bé el discurs poètic mateix. Sigui com sigui, en parlar d'aquesta qüestió, cal que tinguem en compte que també és necessari interpretar el fet que tants compositors s'han dedicat i es dediquen a Kavadias (Gelassakis

2911). De la mateixa manera que, si bé molts han escrit de la mar i els viatges, i precisament també altres mariners, sigui Kavadias qui en l'imaginari col·lectiu s'ha identificat amb el món marí. I això, malgrat el fet que allò que entenem en la nostra llengua del dia a dia quan ens referim a «viatges per mar», «món de la mar i dels vaixells», «mariners» i coses semblants, dista bastant del que Kavadias defineix com «mar» al seu univers poètic.

M'agradaria, per tant, partint de les consideracions anteriors, referir-me a **quatre paraules** que ens ajudaran a abordar els elements bàsics de l'obra de Kavadias.

Començo amb el terme **intertextualitat**. El terme significa —per dir-ho de la manera més senzilla possible— la comunicació d'un text amb altres textos, les referències directes i indirectes, paleses i latents d'un text, literari en aquest cas, amb altres textos. L'obra de Kavadias és un paradís d'intertextualitat. No pot ser entesa a fons sense els textos previs, els textos amb què conversa. D'altra banda, ens meravellem de la vastitud i diversitat de mons que se'ns obren al davant en ubicar les innombrables referències intertextuals. En general, hi ha una referència preferent a la poesia francesa, i especialment als poetes maleïts. La seva poderosa presència en la poesia kavadiana, estilística, lèxica, temàtica, està sens dubte documentada, però si passem a la seva gran obra en prosa, *Guàrdia*, hi confirmem que Kavadias dialoga —sense fer-se notar en un nivell superficial— amb tota la seva cultura contemporània, i també amb moltes obres més antigues.

Esmentaré dos exemples característics d'intertextualitat. El primer és la frase «Sales terriens», frase francesa que significa «pudents habitants de terra ferma». Amb aquesta frase encapçala un capítol de *Guàrdia*, en el qual es contraposen la cultura de la seguretat de la terra ferma, aquella que Kavadias menysprea, i la cultura de la vida a bord, de viatge perpetu. Aquesta frase sintetitza l'essència del capítol, és un suggeriment per a la lectura, però no es dona a entendre per quina raó està escrita en francès i no en grec. En dona resposta el text referit de Várnalis a la revista *Proïa (Matí)* de 1943, una dècada abans de la circulació de *Guàrdia*, que fa referència a la reacció del poeta bretó Tristan Corbière, sobre el qual escriu: «[...] al nascut de la mar, al geperut, al «rossinyol del fang», que estimava tant l'oceà que a París (a la seva habitació) dormia en una... barca, el va enfurismar que Hugo es lamentés romànticament pels mariners bojós per la mar, i li va escriure: «Què n'has d'entendre tu, de la mar, terrassà refotut? (sale terrien!)». Certament Kavadias coneixia l'incident, a més que ja el 1933 un vers de Corbière s'erigia com a lema del seu primer recull poètic, *Marabú*, en concret: «Rien n'est beau comme ça —matelot— pour un homme». Es tracta del primer vers de la segona estrofa del poema «*Lettre du Mexique*» del recull *Amors grocs (Amours jaunes, 1873)*. Tanmateix fou probablement el text susdit de Várnalis que va conduir Kavadias a fer ús d'aqueixa frase francesa quan va escriure *Guàrdia* (ell mateix en nota ho tradueix per «terrassans de merda»). L'aproximació a la postura de Kavadias envers la gent de terra ferma i el que aquesta expressa pren sentit i s'interpreta millor si hom té en consideració els dos textos, el de Corbière i el de Várnalis. També s'aborda amb altres ulls el poema «Mareig en terra ferma» del recull *Boira*, així com també allò de «Odio el mariner que ha estat capaç d'estalviar. / És engegar d'un gest obscè

la mar, pixar-se en ella» del poema «Tessalònica II», del recull *Capejant* (Tràpalis 2003, 98-104).

El segon exemple prové del lema de *Guàrdia*, que és un passatge en anglès, no traduït, de la cèlebre obra teatral *Duquessa de Malfi*, del britànic John Webster, escrita entre 1612 i 1613.¹ Es tracta d'una tragèdia en què els assassinats i la violència es juxtaposen a la compassió i a la puresa. *Guàrdia* sencer es pot llegir sota aquest prisma, si prèviament hom llegeix o veu l'obra teatral en qüestió, on «se suggereix com a valuosa la integritat de la vida humana, fins i tot enmig d'un món completament malvat i podrit», d'acord amb Léandros Polenakis. La mort, la crueltat, la noció del pecat, la culpabilitat difusa que amaren *Guàrdia*, s'il·luminen de manera diferent a través de l'obra elisabetiana on, com reconeix Bosola, un personatge clau, «tots els assassinats es van cometre en contra de la seva bona naturalesa».

La segona paraula és **influència**. El terme es refereix amb molta més freqüència a científics i figures públiques per a indicar fins a quin grau amb el seu treball exerceixen un efecte en altres, com són d'influents. Precisament la influència d'un científic és mesurable amb la relació de les referències que fan els col·legues als seus treballs científics. Kavadias és, fet i fet, un escriptor molt influent. Això s'evidencia amb la multitud de persones que han escrit i escriuen versos a l'estela de l'estil de Kavadias, i també pel contrari, amb els versos que fan sàtira de l'estil de Kavadias. Napoléon Lapathiotis (2009 [1939], 516) va escriure sota el pseudònim «Plàton Kharmidis» un poema d'aquesta mena a la revista *Pneumatiki Zoí (Vida Cultural)* el 10 de gener del 1939:

(À LA MANIÈRE DE KAVADIAS) VIATGE

Vaig embarcar-me de grumet, a l'alba, en algun iot malva
que amb prou feines salpava cap a la Creu del Sud.
Tripulació peresosa i dispar: espanyols, insòlitàment callats,
cadascú amb el seu vici i el seu pesar...

Però en els nostres dies, Iorgos Skambardonis, també sota pseudònim (Nikos Kavathias), ha parodiat Kavadias amb la publicació de *Els tabús i falòrnia*, el 1991, amb 12 poemes paròdics de coneguts poemes de Kavadias (compareu l'edició de *Marabú* i *Boira*). Però ¿que no va passar alguna cosa semblant amb Kavafis o amb Embirikos? Tant la paròdia (normalment benèvola) com la imitació són evidència reveladora de la vàlua i reconeixement d'un escriptor.

Haurem de trobar *Boira* fins i tot en format de còmic, però també paraules i frases com «Marabú» o «La Creu del Sud» als rètols de locals. La seva repercussió es demostra, a més,

¹ Veg. una detallada introducció per Tassos Russos, en ocasió de la posada en escena de l'obra al Teatre Nacional d'Atenes, la temporada 1987, a http://www.nt-archive.gr/viewfiles1.aspx?playID133&programID=307&programFileDisk=Y1987PL11PR1PG002_sc.jpg

pel gran nombre de versions musicals, així com de treballs i estudis entorn de la seva obra, que són pregonament desproporcionats en relació a la seva limitada producció literària. I totes aquestes coses, així com la insistència de Kavadias en el vers rimat, en uns moments en què la poesia havia anat cap al vers lliure, provocaven impressió, fins al punt que alguns van considerar-la antiquada. Altres, contràriament, en el marc d'una tendència de deconstrucció més general, busquen models estilístics de Kavadias en altres poetes de la seva època i esperen descobrir en Kavadias plagis i usurpacions de motius d'altres poetes que han romàs a l'ombra. Però com que ara és sabut que en l'art no hi ha partenogènesi, hom ha de demanar-se què és allò que va fer que Kavadias es destaqués dels seus col·legues i d'aquells als quals, de manera evident, va manllevar models.

En Kavadias, l'èxit, entre molts altres punts que els seus estudiosos han assenyalat, es deu també a la seva innovadora **poètica** —i aquesta és la tercera paraula. No a l'estilística, perquè aquesta no és tan innovadora. Ni tan sols les rimes imaginatives i enginyoses i les paraules rares —també es troben en altres poetes, i especialment en aquells en els quals es va inspirar, com Corbière. No: és la seva poètica, així com l'entén Elitis i l'exposa a *El petit mariner*. Allà, Elitis enumera i reuneix en el seu sac de mariner tots els materials de la seva poesia, els seus materials de construcció. Amb aquests materials forja el seu món poètic i els versos en constitueixen la manifestació. Kavadias és poeta, en termes d'Elitis, perquè ha conformat un món especial i personal on la mar i el viatge no tenen el seu significat convencional, quotidià. Proporcionalment parlant, els materials poètics kavadians estan espargits en la seva poesia i en la seva prosa i, si els recopilem i els ordenem, copsem d'una altra manera el seu univers poètic: naufragis, taurons, sirenes, profunditats marines, olors, febres, colors, quadres de pintura, molta pintura en general, ports, malalties. En especial, la malaltia ocupa una posició central en el seu univers poètic. En una conversa de fa uns vint anys amb el doctor Geràssimos Rigatos —que havia realitzat dues entrevistes a Kavadias, a *Dimokratikí Poria (Marxa Republicana)*, de Patres, el 1966, i a *Panspudastikí (Panestudiantil)*, el 1967)— sobre els diferents noms de medicaments que em trobava quan reprenia de bon principi el *Glossari* (Tràpalis 1992), i més tard amb motiu de l'homenatge a Kavadias de la revista *Diavazo* (Tràpalis 2003) se'm va desvelar amb més claredat fins a quin punt els textos de Kavadias estan imbuïts de paraules relacionades amb la malaltia, i més especialment amb la sífilis, per motius obvis, naturalment. No em refereixo solament a sensacionals analogies poètiques, com «el carmesí de Ticià i del permanganat» (del poema «Amargor», dins el recull *Capejant*), on el permanganat és la solució de permanganat de potassi que s'usava com antisèptic en els bordells, sinó també a l'estesa presència del color roig als seus textos, senyal indicatiu tant de prostíbul com de l'erupció pròpia del segon estadi de la sífilis, així com també d'altres connotacions relacionades: «Pintada. Que t'il·lumini un fanal roig. / Plena d'algues i de pústules, amfibi destí», del poema «Dona», dins el recull *Capejant* (Tràpalis 2017). Fixem-nos també en l'escena amb què comença *Guàrdia*, amb l'examen del jove agregat per trobar-li la malaltia venèria, i amb la seva extraordinària il·lustració per Tsarukhis.

Kavadias, això s'accepta, va ser un home generós. Era antropocèntric. Una mostra de la seva generositat la constitueixen les seves dedicatòries, els «poemes postals», segons com se'ls ha batejat. Escrivia poemes que dedicava a persones, amics, coneguts i no sols això. A les pàgines 407 i 408 del llibre sobre Kavadias de Mikhalis Gelassakis (2018), es fa inventari de les persones a qui Kavadias va dedicar els seus textos. El catàleg és realment revelador. La llista ajuda, a més, que ens adonem que Kavadias va ser una personalitat en el seu terreny. Cito significativament els «destinatariis» Seferis, Várnalis, Karagatsis, Veakis, Khatzikiriakos-Guikas, Theotokàs, Uranis i d'altres. Que **generositat** sigui aleshores la quarta i última paraula.

BIBLIOGRAFIA

- Gelassakis, Mikhalis. 2011. «Ο μελοποιημένος Νίκος Καββαδίας» [«Nikos Kavadias musicat»], *MusicPaper* (juny). <https://www.musicpaper.gr/topics/item/447-melopoimenos-kavvadias>
- . 2018. *Ο αρμενιστής ποιητής [El poeta navegant]*. Atenes: Agra.
- Lapathiotis, Napoléon. 2009. *Η λέξη [La paraula]* 202 (octubre-desembre): 516.
- Tràpalis, Iorgos. 1992. *Γλωσσάρι στο έργο του Νίκου Καββαδία [Glossari de l'obra de Nikos Kavadias]*. Atenes: Agra (2a edició 2010).
- . 2003. «Στεριανή ζάλη, θάνατος και ενοχή στη Βάρδια» [«Mareig en terra ferma, mort, i culpabilitat a Guàrdia»], *Διαβάζω [Llegeixo]* 437 (febrer): 98-104. https://issuu.com/diavazo.gr/docs/401_issue_437
- . 2017. «Γλωσσικές ιδιαιτερότητες και δυσκολίες στο έργο του Νίκου Καββαδία» [«Particularitats lingüístiques i dificultats en l'obra de Nikos Kavadias»], *11ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία» Αθήνα, 9-11 Νοεμβρίου 2017 [11è Congrès «Llengua Grega i Terminologia». Atenes, 9-10 de Novembre de 2017]*. http://www.eleto.gr/download/Conferences/11th%20Conference/11thConference-RoundTable_TrपालisGiorgos.pdf